
***Позициониране на
разузнавателната общност
в националния сектор
за сигурност***

Илиан Алипиев

Илиан Алипиев – бивш началник на отдел „Военно контраразузнаване“ в ръководството на бившата „Служба Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване“ – МО, асоцииран сътрудник на Центъра по мениджмънт на сигурността и отбраната.



Текстът е лицензиран под [Creative Commons Признание-Некомерсиално-Без производни 2.5 България License](#)

Редактори: доц. Тодор Тагарев, доц. Велизар Шаламанов,
доц. Венелин Георгиев, посл. Валери Рачев

Целта на тази публикация е да отговори на няколко въпроса – как са възникнали специалните служби, как е структурирана разузнавателната ни общност в момента, как е структурирана тя в страните от НАТО и по света, и от какво преструктуриране се нуждаем в момента. Функционалният модел, новите предизвикателства пред службите, изискванията към подготовката на кадри и др. ще са предмет на други статии.

*Служби за сигурност /специални служби, тайна полиция, секретни служби/, това са цивилните и военни разузнавателни и контраразузнавателни служби, съответните оперативно-технически служби, осигуряващи подкрепата им както и тези, следящи ефира, комуникациите, съобщенията и нета. Тяжната дейност пряко кореспондира с националната сигурност на съответната страна. Такива са и службите, охраняващи държавните глави. Всички те образуват така наречената *разузнавателна общност*, която е част от *националната система за сигурност /сектор за сигурност/*.*

Възприето е, че тайните служби в света за пръв път са възникнали в древен Китай, когато той все още не е бил единна държава, а е съществувал под формата на множество отделни княжества. Те воювали помежду си с цел присъединяване територията и ресурсите на съседа. В тези условия възникнала професията на „цеши” и „шуйке”- едните били професионални шпиони, а другите - професионални политически съветници. Те били необходими както за завладяване на съседите, така и за отбрана. И едните и другите били пътуващи и били наемани от князете, които били в противоборство. Използвали специални стратегии и тактики за проникване и завладяване на противниковото княжество. Една от тези тактики била т.нар. „обърнат чувал”. Тя се състояла в следното: Князът „пребивал” един от „близките си сътрудници”, който бягал при съседния княз и той естествено го обсипвал с почести. В това време първият княз скришом приближавал с малка войска през нощта противниковото княжество, а „битият” отварял портите на крепостта и княжеството бивало превземено. „Битият” си получавал възнаграждението и си тръгвал по пътя, в очакване на следващото си наемане. Впоследствие князете започнали да поддържат собствен апарат от „цеши” и „шуйке”, който дал началото на съвременните специални служби. От историята е видна и специфичната, здрава спойка между политическия интерес, войната и специалните служби.

Исторически източници сочат, че предшественици на българските съвременни служби в древността са били съгледвачите, които донасяли на хана за състоянието на войската, населението и настроеността сред боилите, противниците и съюзниците. Те се ръководели от кавхана – длъжност подобна на сегашния премиер. Най-често това бил чичото на хана, което говори за някакъв вид разделение на властите. Тази особеност е следствие от факта, че ханската корона се е предавала само на първородния син на хана, а не на братята му.

Съвременните специални служби в България възникват през 1906 г. - 1907 г. (разликата се получава от приемането на новия календар). Военните ни *разузнаване* и *контраразузнаване* са създадени през 1907 г., заради задаващите се Балканска и Първа световна война, като единна служба. По-късно, през 1915 г. българското военно контраразузнаване (ВКР) се отделя от военното разузнаване (ВР). За сравнение, специалните служби на Англия – *Ми-5* и *Ми-6* (контраразузнаването и разузнаването) възникват също като военни организации, но една година по-късно от българските, през 1908 г. Цивилното ни контраразузнаване се оформя по-късно - през 1912 г., а цивилното разузнаване - през 1923 г., непосредствено след Септемврийското въстание. През 1924 г., с приемането на Закона за защита на държавата се създава *Държавна сигурност* (ДС), съвместяваща цивилното разузнаване и контраразузнаване. Тогава ВР и ВКР са в състава на Министерството на войната (МВ), в Разузнавателния отдел (РО), състоящ се от 4 секции: Военно разузнаване (РО-1); Военно контраразузнаване (РО-2); Военно контраразузнаване в обкръжението (РО-3); Техни-

ческа служба (РО-4). По-късно, през периода 1944 г.-1946 г. на ДС са възложени и следствени функции. Още по-късно ВКР се отделя от МО и се присъединява към ДС. Впоследствие ВКР многократно се събира и разделя с ВР, МО и ДС. В момента ВКР е в Държавна агенция „Национална сигурност“ [ДАНС](#).

От създаването си до момента *разузнавателната ни общност* е преминавала през различни структурни модели. До 2007 г., България разполага с 8 специални служби, дефинирани от Закон за защита на класифицираната информация ([ЗЗКИ](#)). Това са: Военно разузнаване „Служба „Военна информация“ и Военно контраразузнаване (ВКР от служба „Сигурност – ВП и ВКР“) структурирани в [Министерството на отбраната](#); Цивилно разузнаване – [Национална разузнавателна служба](#) (НРС) и [Национална служба за охрана](#). (НСО), подчинени на Президента; [Национална служба "Сигурност"](#) (НСС), Дирекции „Защита на средствата за връзка“ (ДЗСВ), Оперативно-технически операции (ДОТО) - към [Министерството на вътрешните работи](#). Този структурен модел води до разточителство и разпиляване на сили и средства, пагубни за една малка България, до противоборство, разнобой, мудност в управлението и пропуски във взаимодействието. Губи се интегритета в действията на разузнавателната ни общност, общата оценка на средата за сигурност и на събираната информация, както и обществената заявка към нея.

Какви са структурните модели в момента на разузнавателната общност в страни от [НАТО](#) и по света?

САЩ

Специалните служби са над 25 и са обединени в различни [Разузнавателни ведомства на САЩ](#). По-важните - Военното разузнаване (DIA) и военното контраразузнаване, са в МО. Цивилното разузнаване е в системата на [ЦРУ](#), а [цивилното контраразузнаване](#) е във [ФБР](#), което пък е в системата на Министерството на правосъдието. Ефира, комуникациите, съобщенията и космоса се контролират от самостоятелна агенция, наречена „[Агенция за национална сигурност](#)“. Службата охраняваща президента и долара /Сикрет сървис/ е към Министерството на финансите. След 11.09.2001 г. се създаде „Министерство на вътрешна сигурност“- [United States Department of Homeland Security](#) (DHS) което се занимава със сигурността на територията на САЩ. Дейността му се явява резултативен вектор от дейностите на горепосочените институции, полицията, Националната гвардия /резервистите/ и Въоръжените сили. При възникването на проблем на територията на [САЩ](#), касаещ националната сигурност, първо се задействат полицията и службите за сигурност, ако е необходимо нарастване на усилията, се включват силите и средствата на Националната гвардия, а ако проблемът е от изключителна важност – въвеждат се в действие и въоръжените сили.

Германия

Военното и цивилното разузнаване са в системата на [Националната новинарска служба](#) (БНД), а военното контраразузнаване /MAD/ е в системата на МО. При работа по важни проблеми, тези служби интегрират усилията си.

Италия

Военното контраразузнаване /SISMI/ и Военното разузнаване са към **МО**. В системата на карабинерите има и контраразузнавателен отдел. **Цивилното разузнаване** е към премиера.

Франция

Военното разузнаване е към **МО**, а контраразузнаването – **Дирекция за наблюдение на територията** е отделна структура, чиито бюджет се намира в **МО**.

Канада

Контраразузнаването е структурирано в Канадската конна полиция.

Изrael

Цивилното разузнаване **МОСАД** и контраразузнаването (Шинбет) са подчинени на премиера, а военното разузнаване (**АМАН**) на министъра на отбраната. Според експерти, противно на наложеното мнение за **МОСАД**, **АМАН** се явява най-силната им специална служба.

Организация и модели за преструктуриране на българските специални служби

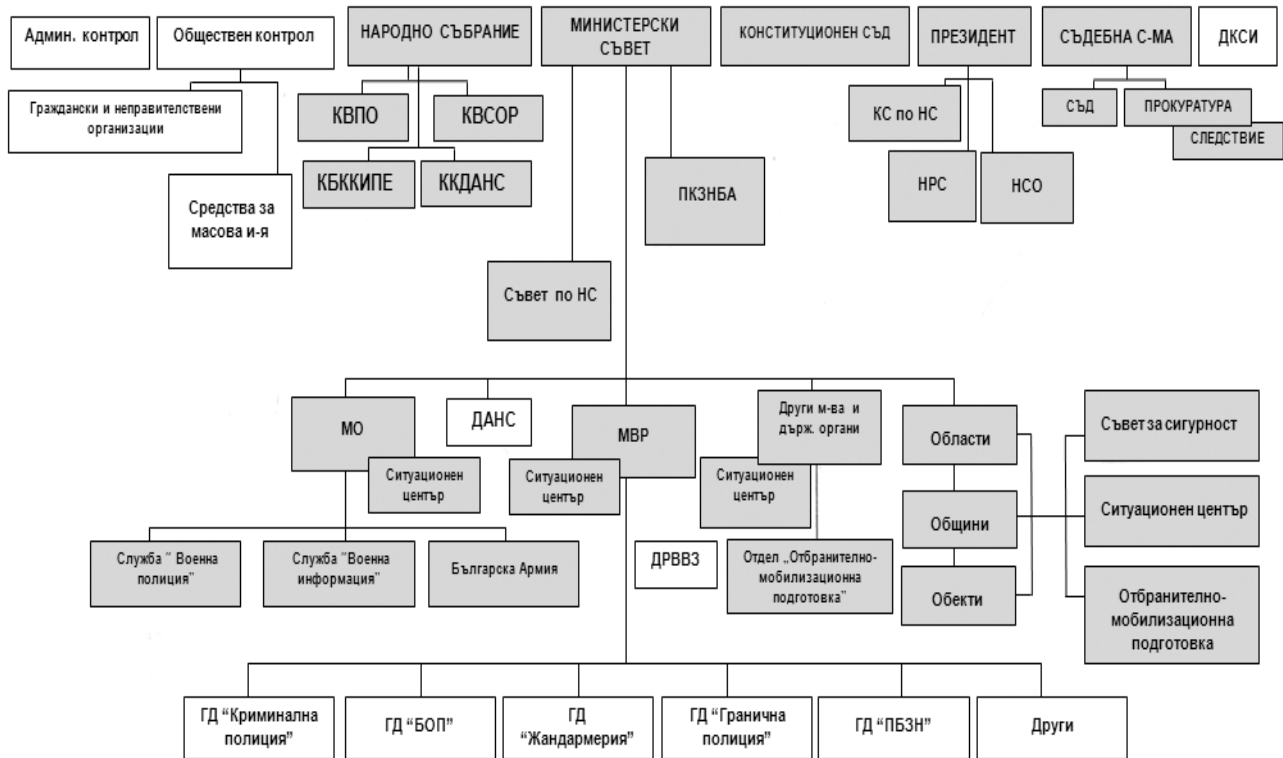
На 01 януари 2008г. беше създадена **Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС)**. Член втори от закона за **ДАНС** сочи: „ Чл. 2. (1) Държавна агенция "Национална сигурност", наричана по-нататък "агенцията", е специализиран орган към Министерския съвет за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност." Дали това е вярно и може ли чрез една от службите за сигурност да се изпълнява цялостната политика на правителството по защита на националната сигурност? Не се ли игнорира по този начин цялата разузнавателна общност и целия сектор за сигурност, съдържащ в себе си десетки елементи, включително и **ДАНС**?

Първоначално **ДАНС** интегрира в себе си няколко бивши специализирани структури: **Национална служба "Сигурност" - МВР**, дирекция "Защита на средствата за връзка" - **МВР**, Военно контраразузнаване – **МО**, Агенцията за финансово разузнаване – **МФ** както и дублираща структура на **ДОТО** – **МВР**. Някои от тях бяха обявени от **ЗЗКИ** за специални служби, при което изниква логическият въпрос – какво всъщност е **ДАНС** и къде е мястото му в политиката на правителството по защита на националната сигурност и в структурата на националната ни система за сигурност?

Ако **ДАНС** е контраразузнаване, тогава защо не се нарича Държавна агенция за контраразузнаване? Ако **ДАНС** е специализиран орган по защита на националната сигурност, тогава защо не са структурирани в нея и външните аспекти на тази сигурност – военното и цивилното разузнаване както и други структури от специалните ни служби? Ако **ДАНС** е само агенция за вътрешна сигурност – защо не се нарича така, защо **Националната служба за охрана (НСО)** не е в **ДАНС** и как само чрез вътрешното ни разузнаване ще се изпълнява политиката на правителството в областта на националната ни сигурност? С националната ни сигурност освен **ДАНС** се занимават още: **МВР**, **МО**, Министерството на външните работи

(МВНР), Държавната комисия по сигурност на информацията (ДКСИ), въоръжените сили на страната, областните управи, кмествата, държавни комисии и много други.

Структура на националната система за сигурност



Видно е, че ДАНС към момента не би могла да изпълнява в пълен обем предявените към нея като към „специализиран орган към Министерския съвет за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност“ изисквания. Още повече, че техническите служби, осигуряващи дейностите на разузнаването и контраразузнаването както и тези за електронни действия и противодействия, са извън ДАНС – те са в МВР и в МО. По същество тези служби се явяват неразделна част от разузнавателната ни общност и без тях оперативните ни служби са безпомощни. Нещо повече – в някои от случаите те се разглеждат като средство в дейността на оперативните служби.

За да стане ясно каква трябва да е структурата на ДАНС за да изпълни тези изисквания е необходимо да се уточни, че понятието сигурност е по-общо от понятието контраразузнаване, а понятието контраразузнаване е по-общо от понятието контрашпионаж. Най-точно в случая е използването на понятието **национална сигурност**. То е визирано в ЗЗКИ в Параграф 1 т.13 от Допълнителните разпоредби и гласи: "Национална сигурност е състояние на обществото и държавата, при което са защитени основните права и свободи на човека и гражданина, териториалната цялост, независимостта и суверинитетът на страната и е гарантирано демократичното функциониране на държавата и гражданските институции, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива".

Съвременните предизвикателства пред международната, регионалната и националната сигурност имат вътрешен, външен, политически, военен, икономически, финансов, ресурсов и социален аспект. Те изискват единен анализ и реакция от правителството, а не разпокъсани и хаотични действия на институциите.

Ако ДАНС трябва да е само контраразузнавателна агенция, то нейните функции трябва да се свият и сведат до разкриване и противодействие на външни и вътрешни запалахи, идващи от неприятелски държави, организации и лица като шпионаж, диверсия, вредителство, тероризъм, деструктивни въздействия и до разкриване и противодействие на други престъпления по глава първа от [Наказателния Кодекс](#). В този случай на ДАНС трудно ще ѝ се възложат по-широки правомощия за обезпечаване на сигурността като борба с корупцията и организираната престъпност, прането на пари, незаконния трафик на хора, оръжие и наркотици, и много други.

Ако ДАНС трябва да е агенция само за вътрешна сигурност, то тя трябва да бъде преименувана като такава, в структурата ѝ да бъде включена НСО, да бъдат променени нейните функции и закон. В този случай ДАНС ще се занимава с повече неща, освен с контраразузнаване.

Ако ДАНС трябва да е „специализиран орган към Министерския съвет за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност“, към нея трябва да се структурират още военното и цивилното разузнавания – (ВИ и НРС), НСО, техническите служби, тези за електронни действия и противодействия, както и други органи и институции за сигурност. В този случай структурата на агенцията и нейните функции трябва да се променят драстично към разширяване.

Един от начините за структурно доизграждане на службите за сигурност е да се създаде Държавна агенция за външна сигурност (ДАВНС), основана на обединяването на военното и цивилното разузнаване. При този сценарий е необходимо да се изменят името и [закона за ДАНС](#), която да се трансформира в *Държавна агенция за вътрешна сигурност* (ДАВС). Тогава ще възникнат две държавни агенции с два закона за тях, с еднакви аббревиатури, с различни специализирани дирекции, но с дублиращи се общи дирекции и звена, с дублиращи се нормативни актове и всички те ще са „специализиран орган към Министерския съвет за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност“.

Друг начин за доизграждане структурния модел на службите ни за сигурност е да се създаде единна агенция за сигурност като към сегашната ДАНС се присъединят ВИ, НРС и НСО и се промени закона за ДАНС и съответните подзаконови нормативни актове, с цел отразяване на настъпилите промени. В новата агенция би могла да се структурира цялата ни разузнавателна общност и да се нарича „Държавна агенция за сигурност“ (ДАС) или само „Агенция за сигурност“ (АС). Като резултат ще има само една агенция, която ще е събирателна за всички специални служби, включително и техническите, личният им състав ще е с еднакъв статут, специализираната дейност по защита на сигурността ще може бързо и лесно да се управлява, финансира и контролира, структурните звена ще могат да взаимодействат помежду си, без да се конкурират недобросъвестно. Такъв сценарий ще подобри: способностите на разузнавателната общност; нормативната уредба; взаимодействието с останалите елементи от сектора за сигурност, с държавните структури, МВР, съд, прокуратура и следствие, с външни органи и организации като НАТО, ЕС; информационната дейност до ръководните органи на държавата; кадровата политика, подборът, обучението и изграждането на кадрите; обществената заявка към функциите на разузнавателната ни общност. В крайна сметка ще се създаде оптимална среда за ефективна дейност, за изпълнение на ангажиментите ни към НАТО и ЕС и за получаването на интегриран вектор от действията на службите ни за сигурност по отношение на новите предизвикателства към тях.

Новият закон би могъл да се нарича *Закон за национална сигурност*, където структурно, функционално и статусно да намери място цялата ни разузнавателната общност, да

бъде изградена архитектурата на националната ни система за сигурност, взаимоотношенията между различните й елементи, да бъдат определени функциите на всички държавни органи и лица както по отношение на разузнавателната ни общност, така и по отношение на целия ни сектор за сигурност.

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Черняк, Ефим. *Пет столетия тайна война*. София: Партиздат, 1989.
2. Официален сайт на [ДАНС](#)
3. Официален сайт на [Разузнавателни ведомства на САЩ](#).
4. Официален сайт на [ДКСИ](#)
5. [Нормативна уредба на ДАНС](#)
6. Закон за защита на класифицираната информация ([ЗЗКИ](#)), обн. *Държавен вестник*, бр. 45 от 30 април 2002 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 80 от 14 октомври 2011 г., параграф 1, т.13 от Допълнителните разпоредби.
7. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България ([ЗОВС](#)), *Държавен вестник*, бр. 35 от 12 май 2009 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 74 от 15 Септември 2009 г., бр.82 от 16 Октомври 2009 г., бр.93 от 24 Ноември 2009 г., бр. 99 от 15 Декември 2009 г., бр. 23 от 22 март 2011 г.